

Umiedzynarodowienie w epoce „Pięknej Harmonii”

1 maja 2019 r. rozpoczęło się w Japonii panowanie nowego Cesarza, a wraz z nim nowa epoka Reiwa, czas „Pięknej Harmonii”. W tym roku przypada też 100-lecie nawiązania stosunków dyplomatycznych pomiędzy Polską a Japonią. Te sto lat to okres silnych i przyjacielskich więzi, począwszy od udzielonej przez Cesarstwo Japonii pomocy dzieciom polskich zesłańców w latach 1919–1922, po piękny gest Instytutu Wysokich Ciśnień PAN – wsparcie grupy dzieci ze zniszczonego trzęsieniem ziemi Kobe.

Prócz licznych projektów naukowych oraz popularyzatorskich, takich jak na przykład Miesiąc Japoński, organizowany co roku przez Ogród Botaniczny PAN w Powsinie, z Japonią wiążą nas również wspólne wyzwania. W nauce jednym z największych jest wzrost umiedzynarodowienia jednostek badawczych.

Spotkanie Dzieci Syberyjskich z dziećmi z Kobe w ośrodku PAN w Celstynowie, sierpień 1996 (zdjęcie udostępnione dzięki uprzejmości IWC PAN)

Zarówno Polska, jak i Japonia mają problem z osiągnięciem wysokich wskaźników umiedzynarodowienia jednostek badawczych, charakterystycznych dla czołowych instytucji naukowych. Wskaźniki te to: budżet pozyskany ze źródeł zagranicznych, artykuły opublikowane w obiegu międzynarodowym, rekrutacja naukowców z zagranicy, mobilność międzynarodowa, finansowanie międzynarodowych projektów lub programów współpracy, użyczenie infrastruktury badawczej na potrzeby instytucji z zagranicy, udział międzynarodowych ekspertów w komisjach rekrutacyjnych, radach czy zespołach ewaluacji¹. Oba kraje wprowadzają jednak nieco inne rozwiązania zmierzające do zwiększenia umiedzynarodowienia swoich jednostek naukowych.

W Polsce „umiedzynarodowienie nauki” było jednym z kluczowych haseł pierwszej wersji ustawy 2.0 i poświęcono mu jeden ze zjazdów przygotowujących Narodowy Kongres Nauki. Konkretnych rozwiązań wspierających umiedzynarodowienie nie ma jednak w nowej ustawie zbyt wiele. Powstała natomiast nowa, prężnie działająca Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej (NAWA), która finansuje programy międzynarodowe instytucji badawczych oraz mobilność kadr.

W Japonii problem umiedzynarodowienia traktowany jest bardziej systemowo. Agencje, zarówno ta z grubsza odpowiadająca polskiemu NCBR-owi, czyli Japan Science and Technology Agency (JST), jak i odpowiadający polskiemu NCN-owi Japan Society for the Promotion of Science (JSPS)² wprowadzają szereg rozwiązań sprzyjających umiedzynarodowieniu nauki. JST, funkcjonująca na zasadach top-down, dba o międzynarodową atrakcyjność oferowanego finansowania poprzez finansowanie badań w perspektywie wieloletniej (5–9 lat), finansowanie światowych trendów (priorytety na 2019 rok to: sztuczna inteligencja, Internet rzeczy i big data) oraz finansowanie projektów badawczych realizowanych z grupami naukowymi z zagranicy w ramach działań *Strategic International Collaborative Research Program* (w tym finansowanie całych hubów B&R za granicą). Roczny budżet agencji JST to ok. 4 mld zł.

JSPS, z budżetem odpowiadającym kwocie 9 mld PLN finansuje 29 tys. nowych projektów rocznie. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują projekty finansowane w ramach WPI Program (*World Premier International Research Center Initiative*), której celem jest stworzenie w Japonii międzynarodowych centrów badawczych o oddziaływaniu globalnym. Każde z centrów WPI otrzymuje finansowanie na minimum 10 lat w kwocie między 7 a 13 mln dolarów rocznie. Centrum WPI zatrudnia od 7 do 10 kierowników światowej klasy i od 100 do maksimum 200 członków kadry, z których co najmniej 30% musi pochodzić spoza Japonii. Obecnie działające centra WPI prowadzą badania w takich obszarach, jak: *Human Biology, Integrated Cell-Material Sciences, Immunology, Carbon-Neutral Energy, Transformative Bio-Molecules, Earth-Life Science, Neurointelligence, Physics and Mathematics of the Universe, Integrative Sleep Medicine, Chemical Reaction Design and Discovery*. Oprócz inicjatywy WPI, która w znaczący sposób wpływa na kształt oddziaływania japońskich instytucji naukowych, JSPS finansuje też standardowe projekty wymiany akademickiej i roczne lub dwuletnie stypendia podoktorskie – *Postdoctoral Fellowship Program for Foreign Researchers*. Polskim partnerem JSPS w tych inicjatywach jest Biuro Współpracy z Zagranicą Polskiej Akademii Nauk (bwz@pan.pl). Oprócz rządowych agencji finansujących, w Japonii działają też liczne fundacje pozarządowe wspierające naukę i naukowców, w tym naukowców z zagranicy. Działaniu jednej z nich – The Nippon Foundation – zawdzięcza swój doktorat.

Dotatkowo, w 2011 roku rząd japoński utworzył OIST (Okinawa Institute of Science and Technology), czyli nowy japoński uniwersytet typu post-graduate, operujący wyłącznie w języku angielskim i osiągnąjący 70% współczynnik umiedzynarodowienia kadr (poziom umiedzynarodowienia został wpisany w ustawę regulującą działalność OIST). W OIST działa około 70 grup badawczych z różnych dziedzin nauk ścisłych i nauk o życiu, a rząd japoński przeznaczają na ich działalność odpowiednik ok. 750 mln PLN rocznie. Kolejną inwestycją publiczną to finansowanie wspólnych biur, w największych krajach na całym świecie, reprezentujących japońskie uniwersytety i instytucje świata nauki. Biura te pomagają japońskim uniwersytetom pozyskiwać studentów z zagranicy oraz zapewniają niezbędną reprezentację japońskich naukowców w programach międzynarodowych.

Japonia to kraj przełomowych odkryć, nowoczesnej technologii, kraj umiejętnie dobieranych priorytetów badawczych i wieloletnich planów strategicznych. Pod tym względem warto się od Japończyków uczyć. Japonia to również kraj, który w pełni świadomie i odpowiedzialnie uczestniczy w akcjach wdrażania 17 światowych Celów Zrównoważonego Rozwoju (Sustainable Development Goals, SDG). Każdy nowy program agencji takiej jak JST czy JSPS musi być opisany pod względem wkładu w urzeczywistnienie Celów Zrównoważonego Rozwoju. Dzięki temu Japończycy wiedzą, jak wspierać świat w pokonywaniu nierówności, walce o lepsze środowisko i lepszą przyszłość. Polska jest również sygnatariuszem SDG. Czy jesteśmy jednak gotowi, aby odpowiedzieć na pytanie, jak wspieramy osiągnięcie wyznaczonych celów? Do których celów zmierzamy i za pośrednictwem jakich narzędzi? Czy jesteśmy partnerem w rozmowie o przyszłości kolejnych pokoleń?

ANNA PLATER-ZYBERK

Polska Akademia Nauk

¹ Za: http://www.esf.org/fileadmin/user_upload/esf/MO_Indicators-Research-Institutions_2012.pdf.

² Prócz JST (<http://www.jst.go.jp/EN/>) i JSPS (<https://www.jspis.go.jp/english/>) w Japonii funkcjonują jeszcze dwie agencje finansujące badania: NEDO (New Energy and Industrial Technology Development Organisation <https://www.nedo.go.jp/english/>) oraz AMED (Japan Agency for Medical Research and Development <https://www.amed.go.jp/en/index.html>).